

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIO TEISMO
S P R E N D I M A S

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIO TEISMO 2000 M. BIRŽELIO 13 D. NUTARIMO „DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO ĮSTATYMO 1 STRAIPSNIO 5 PUNKTO, 10 STRAIPSNIO 3 IR 4 DALIŲ, 15 STRAIPSNIO 1 DALIES, 20 STRAIPSNIO, 21 STRAIPSNIO 2 PUNKTO, 32 STRAIPSNIO 2 DALIES, 34 STRAIPSNIO 2, 3 IR 4 DALIŲ, 35 STRAIPSNIO 2 IR 5 PUNKTŲ, 37 STRAIPSNIO 2 PUNKTO IR 38 STRAIPSNIO 2 IR 3 PUNKTŲ ATITIKIMO LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI“ MOTYVUOJAMOSIOS DALIES I SKYRIAUS 6 PUNKTO NUOSTATŲ IŠAIŠKINIMO, TAIP PAT DĖL PAREIŠKĖJO – LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISINGUMO MINISTRO PRAŠYMO IŠAIŠKINTI LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIO TEISMO 1996 M. VASARIO 28 D. NUTARIMO „DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS 1995 M. RUGPJŪČIO 30 D. NUTARIMO NR. 1164 „DĖL DALIES ŽEMĖS ŪKIO MINISTERIJOS ĮMONIŲ PASKOLŲ KAPITALIZAVIMO“ ATITIKIMO LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI, LIETUVOS RESPUBLIKOS BIUDŽETINĖS SANDAROS ĮSTATYMO 13 STRAIPSNIO, LIETUVOS RESPUBLIKOS ŽEMĖS ŪKIO EKONOMINIŲ SANTYKIŲ VALSTYBINIO REGULIAVIMO ĮSTATYMO 9 STRAIPSNIO IR LIETUVOS RESPUBLIKOS AKCINIŲ BENDROVIŲ ĮSTATYMO 43 STRAIPSNIO PIRMAJAI DALIAI“ MOTYVUOJAMOSIOS DALIES 1 PUNKTĄ

2007 m. gruodžio 6 d.
Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Armano Abramavičiaus, Tomos Birmontienės, Egidijaus Kūrio, Kęstučio Lapinsko, Zenono Namavičiaus, Ramutės Ruškytės, Vytauto Sinkevičiaus, Stasio Stačioko, Romualdo Kęstučio Urbaičio,

sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

dalyvaujant prašymą išaiškinti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimų nuostatas pateikusio pareiškėjo – Lietuvos Respublikos teisingumo ministro atstovui Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Registrų departamento Religijų reikalų ir teisinio registravimo skyriaus vyriausiajam specialistui Donatui Glodeniui,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 61 straipsniu, viešame Teismo posėdyje 2006 m. gruodžio 4 d. apsvaistė Lietuvos Respublikos teisingumo ministro prašymą išaiškinti:

– Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 1 straipsnio 5 punkto, 10 straipsnio 3 ir 4 dalių, 15 straipsnio 1 dalies, 20 straipsnio, 21 straipsnio 2 punkto, 32 straipsnio 2 dalies, 34 straipsnio 2, 3 ir 4 dalių, 35 straipsnio 2 ir 5 punktų, 37 straipsnio 2 punkto ir 38 straipsnio 2 ir 3 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punkto nuostatą „Bažnyčių bei religinių organizacijų įvardijimas kaip tradicinių yra <...> jų tradiciškumo – nuo įstatymų leidėjo valios nepriklausančios jų santykių su visuomene būklės konstatavimo aktas, atspindintis visuomenės religinės kultūros raidą ir būklę“;

– Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 1 straipsnio 5 punkto, 10 straipsnio 3 ir 4 dalių, 15 straipsnio 1 dalies, 20 straipsnio, 21 straipsnio 2 punkto, 32 straipsnio 2 dalies, 34 straipsnio 2, 3 ir 4 dalių, 35 straipsnio 2 ir 5 punktų, 37 straipsnio 2 punkto ir 38 straipsnio 2 ir 3 punktų atitikimo Lietuvos

Respublikos Konstitucijai“ motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punkto nuostatas „Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalies nuostata, jog yra tradicinės Lietuvoje bažnyčios bei religinės organizacijos, yra tas konstitucinis pagrindas, kuriuo remiantis valstybėje gali būti nustatoma skirtinga tradicinių bažnyčių bei religinių organizacijų būklė, palyginti su kitomis bažnyčiomis bei religinėmis organizacijomis. Tai reiškia, kad, neapribojant Konstitucijoje įtvirtintų visoms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms garantuojamų teisių, tradicinėms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms įstatymu gali būti užtikrinamos ir tokios teisės, kurių neturi tradicinėmis nesančios bažnyčios bei religinės organizacijos“;

– Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 30 d. nutarimo Nr. 1164 „Dėl dalies Žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymo 13 straipsniui, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 9 straipsniui ir Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 43 straipsnio pirmajai daliai“ motyvuojamosios dalies 1 punkto nuostatas „konstitucinis asmenų lygybės principas savaime nepaneigia to, kad įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu. Tai taikytina ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims, nes jie paprastai yra fizinių asmenų susivienijimai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 1 straipsnio 5 punkto, 10 straipsnio 3 ir 4 dalių, 15 straipsnio 1 dalies, 20 straipsnio, 21 straipsnio 2 punkto, 32 straipsnio 2 dalies, 34 straipsnio 2, 3 ir 4 dalių, 35 straipsnio 2 ir 5 punktų, 37 straipsnio 2 punkto ir 38 straipsnio 2 ir 3 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punkto nuostatą „neapribojant Konstitucijoje įtvirtintų visoms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms garantuojamų teisių, tradicinėms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms įstatymu gali būti užtikrinamos ir tokios teisės, kurių neturi tradicinėmis nesančios bažnyčios bei religinės organizacijos“.

Konstitucinis Teismas

n u s t a t ė:

I

1. Konstitucinis Teismas 1996 m. vasario 28 d. konstitucinės justicijos byloje Nr. 10/95 pagal pareiškėjo – Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 30 d. nutarimas Nr. 1164 „Dėl dalies Žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ neprieštarauja Konstitucijai, Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymo 13 straipsniui, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 9 straipsniui, Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 43 straipsnio 1 daliai, priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 30 d. nutarimo Nr. 1164 „Dėl dalies Žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymo 13 straipsniui, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 9 straipsniui ir Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 43 straipsnio pirmajai daliai“ (Žin., 1996, Nr. [20-537](#); toliau – ir Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimas).

2. Konstitucinis Teismas 2000 m. birželio 13 d. konstitucinės justicijos byloje Nr. 23/98 pagal pareiškėjo – Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 1 straipsnio 5 punktas neprieštarauja Konstitucijos 26 straipsnio 1, 2, 3 dalims, 40 straipsnio 1 daliai, 43 straipsnio 1, 2, 5, 7 dalims, šio įstatymo 10 straipsnio 3 dalis – Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai, 41 straipsnio 2 daliai, 120 straipsnio 1, 2 dalims, šio įstatymo 10 straipsnio 4 dalis – Konstitucijos 26 straipsnio 2 daliai, 29 straipsnio 2 daliai, 40 straipsnio 1 daliai, 43

straipsnio 3, 7 dalims, šio įstatymo 15 straipsnio 1 dalis – Konstitucijos 38 straipsnio 2 daliai, 39 straipsnio 1, 3 dalims, šio įstatymo 20 straipsnis – Konstitucijos 26 straipsnio 1, 2, 3, 5 dalims, 29 straipsnio 2 daliai, 40 straipsnio 1 daliai, 43 straipsnio 7 daliai, šio įstatymo 21 straipsnio 2 punktą – Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai, šio įstatymo 32 straipsnio 2 dalis – Konstitucijos 25 straipsnio 1 daliai, 26 straipsnio 1, 2, 3 dalims, 40 straipsnio 1 daliai, šio įstatymo 34 straipsnio 2, 3 dalys – Konstitucijos 40 straipsnio 4 daliai, šio įstatymo 34 straipsnio 4 dalis – Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai, 41 straipsnio 2 daliai, 120 straipsnio 2 daliai, šio įstatymo 35 straipsnio 2, 5 punktai – Konstitucijos 120 straipsnio 2 daliai, šio įstatymo 37 straipsnio 2 punktą, 38 straipsnio 2, 3 punktai – Konstitucijos 120 straipsnio 2 daliai, priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 1 straipsnio 5 punkto, 10 straipsnio 3 ir 4 dalių, 15 straipsnio 1 dalies, 20 straipsnio, 21 straipsnio 2 punkto, 32 straipsnio 2 dalies, 34 straipsnio 2, 3 ir 4 dalių, 35 straipsnio 2 ir 5 punktų, 37 straipsnio 2 punkto ir 38 straipsnio 2 ir 3 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 2000, Nr. [49-1424](#); toliau – ir Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimas).

3. Pareiškėjas – teisingumo ministras prašo Konstitucinį Teismą išaiškinti:

– Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punkto nuostatą „Bažnyčių bei religinių organizacijų įvardijimas kaip tradicinių yra <...> jų tradiciškumo – nuo įstatymų leidėjo valios nepriklausančios jų santykių su visuomene būklės konstatavimo aktas, atspindintis visuomenės religinės kultūros raidą ir būklę“;

– Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punkto nuostatas „Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalies nuostata, jog yra tradicinės Lietuvoje bažnyčios bei religinės organizacijos, yra tas konstitucinis pagrindas, kuriuo remiantis valstybėje gali būti nustatoma skirtinga tradicinių bažnyčių bei religinių organizacijų būklė, palyginti su kitomis bažnyčiomis bei religinėmis organizacijomis. Tai reiškia, kad, neapribojant Konstitucijoje įtvirtintų visoms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms garantuojamų teisių, tradicinėms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms įstatymu gali būti užtikrinamos ir tokios teisės, kurių neturi tradicinėmis nesančios bažnyčios bei religinės organizacijos“;

– Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimo motyvuojamosios dalies 1 punkto nuostatas „konstitucinis asmenų lygybės principas savaime nepaneigia to, kad įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu. Tai taikytina ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims, nes jie paprastai yra fizinių asmenų susivienijimai“, Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punkto nuostatą „neapribojant Konstitucijoje įtvirtintų visoms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms garantuojamų teisių, tradicinėms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms įstatymu gali būti užtikrinamos ir tokios teisės, kurių neturi tradicinėmis nesančios bažnyčios bei religinės organizacijos“.

II

Konstitucinio Teismo posėdyje prašymą išaiškinti Konstitucinio Teismo nutarimų nuostatas pateikęs pareiškėjas – teisingumo ministro atstovas D. Glodenis paaiškino motyvus, paskatinius pareiškėją kreiptis į Konstitucinį Teismą, taip pat pateikė dokumentus, iš kurių matyti, kaip prašomos išaiškinti Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo nuostatos yra interpretuojamos viešojo administravimo ir teismų praktikoje.

Konstitucinis Teismas

k o n s t a t u o j a :

I

1. Konstitucinio Teismo įstatyme yra įtvirtinti Konstitucinio Teismo įgaliojimai oficialiai aiškinti savo nutarimus (Konstitucinio Teismo įstatymo 61 straipsnis). Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus aiškinti ir kitus savo baigiamuosius aktus (Konstitucinio Teismo 2004 m. balandžio 6 d., 2006 m. kovo 14 d. (byla Nr. 13/2000-14/2000-20/2000-21/2000-22/2000-25/2000-31/2000-35/2000-39/2000-8/01-31/01), 2006 m. lapkričio 20 d., 2006 m. lapkričio 21 d. sprendimai).

2. Konstitucinio Teismo įstatymo 61 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Konstitucinis Teismas savo nutarimą oficialiai aiškina pagal dalyvavusių byloje asmenų, kitų institucijų ar asmenų, kuriems jis išsiųstas, prašymą, taip pat savo iniciatyva. Pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 60 straipsnio 1 dalį Konstitucinio Teismo nutarimas yra išsiunčiamas *inter alia* teisingumo ministrui. Taigi teisingumo ministras turi teisę prašyti Konstitucinio Teismo išaiškinti atitinkamo nutarimo nuostatas.

3. Dėl Konstitucinio Teismo nutarimo aiškinimo priimamas sprendimas – atskiras dokumentas (Konstitucinio Teismo įstatymo 61 straipsnio 2 dalis).

4. Konstitucinis Teismas savo aktuose yra konstatavęs, kad Konstitucinio Teismo nutarimų, kitų baigiamųjų aktų aiškinimo instituto paskirtis – plačiau, išsamiau atskleisti atitinkamų Konstitucinio Teismo nutarimo, kito baigiamąjo akto nuostatų turinį, prasmę, jeigu to reikia, kad būtų užtikrintas deramas to Konstitucinio Teismo nutarimo, kito baigiamąjo akto vykdymas, kad tuo Konstitucinio Teismo nutarimu, kitu baigiamuoju aktu būtų vadovaujama (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. (byla Nr. 13/2000-14/2000-20/2000-21/2000-22/2000-25/2000-31/2000-35/2000-39/2000-8/01-31/01), 2006 m. lapkričio 21 d. sprendimai).

5. Konstitucinio Teismo nutarimas yra vientisas; jo nutariamoji (rezoliucinė) dalis yra grindžiama motyvuojamosios dalies argumentais; aiškindamas savo nutarimą Konstitucinis Teismas yra saistomas tiek nutarimo nutariamąsios (rezoliucinės), tiek motyvuojamosios dalių turinio; dėl Konstitucinio Teismo nutarimo aiškinimo priimtas sprendimas yra neatskiriamas nuo Konstitucinio Teismo nutarimo (Konstitucinio Teismo 2000 m. sausio 12 d., 2004 m. vasario 11 d., 2004 m. vasario 13 d., 2005 m. vasario 10 d., 2006 m. kovo 14 d. (byla Nr. 13/2000-14/2000-20/2000-21/2000-22/2000-25/2000-31/2000-35/2000-39/2000-8/01-31/01) sprendimai, 2006 m. kovo 28 d. nutarimas, 2006 m. lapkričio 21 d. sprendimas).

6. Pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 61 straipsnio 3 dalį Konstitucinis Teismas privalo aiškinti savo nutarimą, nekeisdamas jo turinio.

Ši Konstitucinio Teismo įstatymo 61 straipsnio 3 dalies nuostata, be kita ko, reiškia, kad aiškindamas savo nutarimą Konstitucinis Teismas negali jo turinio aiškinti taip, kad būtų pakeista nutarimo nuostatų prasmė, *inter alia* prasminė elementų, sudarančių nutarimo turinį, visuma, argumentai, motyvai, kuriais grindžiamas tas Konstitucinio Teismo nutarimas, taip pat kad Konstitucinis Teismas negali aiškinti to, ko jis toje konstitucinės justicijos byloje, kurioje buvo priimtas prašomas išaiškinti nutarimas, netyrė (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. sprendimas (byla Nr. 13/2000-14/2000-20/2000-21/2000-22/2000-25/2000-31/2000-35/2000-39/2000-8/01-31/01), 2006 m. kovo 28 d. nutarimas, 2006 m. lapkričio 21 d. sprendimas). Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad prašymo išaiškinti Konstitucinio Teismo nutarimą, kitą baigiamąjį aktą nagrinėjimas nesuponuoja naujos konstitucinės justicijos bylos (Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 21 d. sprendimas).

Šiame kontekste paminėtina, kad Konstitucijos 107 straipsnio 2 dalies, kurioje nustatyta, jog Konstitucinio Teismo sprendimai klausimais, kuriuos Konstitucija priskiria jo kompetencijai, yra galutiniai ir neskundžiami, formuluotė „yra galutiniai ir neskundžiami“ reiškia, kad Konstitucinio Teismo nutarimai, išvados, sprendimai, kuriais yra baigiama konstitucinės justicijos byla, t. y. Konstitucinio Teismo baigiamieji aktai, yra privalomi visoms valdžios institucijoms, teismams, visoms įmonėms, įstaigoms bei organizacijoms, pareigūnams ir piliečiams, neišskiriant nė paties Konstitucinio Teismo: Konstitucinio Teismo baigiamieji aktai yra privalomi ir pačiam

Konstituciniam Teismui, jie suvaržo Konstitucinį Teismą tuo atžvilgiu, kad jis negali jų pakeisti arba jų peržiūrėti, jeigu tam nėra konstitucinio pagrindo (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas, 2006 m. lapkričio 21 d. sprendimas).

Taigi oficialiai aiškinant (pagal byloje dalyvavusių asmenų, kitų institucijų ir asmenų, kuriems Konstitucinio Teismo nutarimas išsiųstas, prašymą, taip pat paties Konstitucinio Teismo iniciatyva) Konstitucinio Teismo nutarimus, kitus baigiamuosius aktus oficiali konstitucinė doktrina nėra koreguojama. Oficialios konstitucinės doktrinos koregavimas (kuris, be abejo, visada turi būti konstituciškai pagrindžiamas ir eksplicitiškai motyvuotas atitinkamame Konstitucinio Teismo akte) sietinas su naujų konstitucinės justicijos bylų nagrinėjimu ir naujų Konstitucinio Teismo precedentų sukūrimu jose, bet ne su Konstitucinio Teismo nutarimų, kitų baigiamųjų aktų nuostatų oficialiu aiškinimu (Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 21 d. sprendimas, taip pat Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d., 2006 m. gegužės 9 d. nutarimai, 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas, 2007 spalio 24 d. nutarimas).

7. Pažymėtina ir tai, kad oficialios konstitucinės doktrinos vienodumas ir tęstinumas suponuoja būtinybę kiekvieną aiškinamą Konstitucinio Teismo nutarimo, kito baigiamąjo akto nuostatą aiškinti atsižvelgiant į visą oficialų konstitucinį doktrininį kontekstą, taip pat į kitas Konstitucijos nuostatas (eksplicitines ir implicitines), susijusias su Konstitucijos nuostata (nuostatomis), kurią (kurias) aiškinant Konstitucinio Teismo nutarime, kitame baigiamajame akte buvo suformuluota atitinkama oficiali konstitucinė doktrininė nuostata. Jokia Konstitucinio Teismo nutarimo, kito baigiamąjo akto oficiali konstitucinė doktrininė nuostata negali būti aiškinama izoliuotai, ignoruojant jos prasmines bei sisteminės sąsajas su kitomis oficialiomis konstitucinėmis doktrininėmis nuostatomis, išdėstytomis tame Konstitucinio Teismo nutarime, kitame baigiamajame akte, kituose Konstitucinio Teismo aktuose, taip pat su kitomis Konstitucijos nuostatomis (eksplicitinėmis ir implicitinėmis) (Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 21 d. sprendimas).

II

1. Teisingumo ministras *inter alia* prašo išaiškinti Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punkto nuostatą „Bažnyčių bei religinių organizacijų įvardijimas kaip tradicinių yra <... > jų tradiciškumo – nuo įstatymų leidėjo valios nepriklausančios jų santykių su visuomene būklės konstatavimo aktas, atspindintis visuomenės religinės kultūros raidą ir būklę“.

2. Pareiškėjo – teisingumo ministro teigimu, ši nuostata viešojo administravimo praktikoje interpretuojama kaip toks religinės bendruomenės ar bendrijos tradiciškumo nustatymo kriterijų apibrėžimas, pagal kurį tradiciškumas yra santykių su visuomene būklės kokybės rodiklis, t. y. kaip reiškianti, kad „tradicinės religinės bendruomenės ir bendrijos yra tos, kurios visuomenėje atpažįstamos kaip tokios“, o jų „tradiciskumo nustatymo kriterijai iš esmės turėtų būti sociokultūriniai“, nors viešojo administravimo praktikoje buvo vadovaujama ir kitu, alternatyviu tradiciškumo nustatymo kriterijumi – būtent institucinio tęstinumo kriterijumi, pagal kurį nustatant, ar religinė bendruomenė yra tradicinė, lemiamą balsą turi turėti religinei krypti, įvardijamai kaip tradicinė, atstovaujanti religinė bendrija. Pasak pareiškėjo, viešojo administravimo praktikoje esama situacijų, kai religinė bendruomenė siekia būti įtraukta į Juridinių asmenų registrą kaip tradicinė, tačiau ji nepriklauso didžiąją dalį tą patį tikėjamą išpažįstančių religinių bendruomenių vienijančiai tradicinei religinei bendrijai (arba yra nuo jos atskilusi). Pareiškėjo teigimu, „gali būti akivaizdu, kad religinė bendruomenė sociokultūrinio požiūriu yra tos pačios religinės tradicijos, kurią įstatymo leidėjas Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 5 straipsniu įvardijo kaip tradicinę, tradicijų tęsėja ir kad visuomenė šią bendruomenę atpažįsta kaip tokia“, ir „tuomet nėra aišku, ar Konstitucija įpareigoja viešojo administravimo instituciją (Teisingumo ministeriją) pripažinti tokios religinės bendruomenės tradiciškumą, ar, remiantis institucinio tęstinumo

kriterijumi, <...> atmesti tokios religinės bendruomenės prašymą“.

3. Pažymėtina, kad minėta teisingumo ministro prašoma išaiškinti nuostata yra didesnio teksto dalis; visas Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punktas, kuriame yra ši nuostata, yra išdėstytas taip:

„Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad valstybė pripažįsta tradicines Lietuvoje bažnyčias bei religines organizacijas, o kitas bažnyčias ir religines organizacijas – jeigu jos turi atramą visuomenėje ir jų mokymas bei apeigos neprieštarauja įstatymui ir dorai.

Konstitucijos nuostata, kad valstybė pripažįsta tradicines Lietuvoje bažnyčias bei religines organizacijas, suponuoja tai, jog įstatymų leidėjas gali tam tikras religines organizacijas įvardyti kaip tradicines Lietuvoje. Bažnyčių bei religinių organizacijų įvardijimas kaip tradicinių – ypatingas jų valstybinio pripažinimo būdas.

Tradicinių bažnyčių bei religinių organizacijų pripažinimo instituto konstitucinis įtvirtinimas reiškia, kad jų valstybinis pripažinimas yra neatšaukiamas. Tradiciškumas nėra nei sukuriamas, nei panaikinamas įstatymų leidėjo valios aktu. Bažnyčių bei religinių organizacijų įvardijimas kaip tradicinių yra ne jų, kaip tradicinių organizacijų, sukūrimo, bet jų tradiciškumo – nuo įstatymų leidėjo valios nepriklausančios jų santykių su visuomene būklės konstatavimo aktas, atspindintis visuomenės religinės kultūros raidą ir būklę. Pažymėtina, kad Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalies nuostata, jog yra tradicinės Lietuvoje bažnyčios bei religinės organizacijos, yra tas konstitucinis pagrindas, kuriuo remiantis valstybėje gali būti nustatoma skirtinga tradicinių bažnyčių bei religinių organizacijų būklė, palyginti su kitomis bažnyčiomis bei religinėmis organizacijomis. Tai reiškia, kad, neapribojant Konstitucijoje įtvirtintų visoms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms garantuojamų teisių, tradicinėms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms įstatymu gali būti užtikrinamos ir tokios teisės, kurių neturi tradicinėmis nesančios bažnyčios bei religinės organizacijos.“

4. Minėta, kad kiekviena aiškinama Konstitucinio Teismo nutarimo nuostata turi būti aiškinama atsižvelgiant į visą oficialų konstitucinį doktrininį kontekstą, taip pat į kitas Konstitucijos nuostatas (eksplicitines ir implicitines), susijusias su Konstitucijos nuostata (nuostatomis), kurią (kurias) aiškinant Konstitucinio Teismo nutarime buvo suformuluota atitinkama oficiali konstitucinė doktrininė nuostata, kad jokia Konstitucinio Teismo nutarimo oficiali konstitucinė doktrininė nuostata negali būti aiškinama izoliuotai, ignoruojant jos prasmines bei sisteminės sąsajas su kitomis oficialiomis konstitucinėmis doktrininėmis nuostatomis, išdėstytomis tame Konstitucinio Teismo nutarime, kituose Konstitucinio Teismo aktuose, taip pat su kitomis Konstitucijos nuostatomis (eksplicitinėmis ir implicitinėmis).

5. Taigi Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punkto nuostata „Bažnyčių bei religinių organizacijų įvardijimas kaip tradicinių yra <...> jų tradiciškumo – nuo įstatymų leidėjo valios nepriklausančios jų santykių su visuomene būklės konstatavimo aktas, atspindintis visuomenės religinės kultūros raidą ir būklę“ aiškintina atsižvelgiant į visą to Konstitucinio Teismo nutarimo kontekstą, į tai, kad Konstitucijoje yra eksplicitiškai įtvirtintas valstybės pripažįstamų tradicinių Lietuvoje bažnyčių bei religinių organizacijų institutas (Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalis), taip pat į kitas Konstitucijos nuostatas.

6. Šiame kontekste pažymėtina, kad Konstitucija įtvirtina trejopą Lietuvoje veikiančių bažnyčių bei religinių organizacijų statusą: vienos bažnyčios bei religinės organizacijos yra tradicinės Lietuvoje, kitos (tradicinėmis Lietuvoje nesančios) bažnyčios bei religinės organizacijos yra valstybės pripažintos, dar kitos Lietuvoje veikiančios bažnyčios bei religinės organizacijos neturi nei tradicinių Lietuvoje, nei valstybės pripažintų statuso.

7. Sistemiškai aiškinant Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punkto nuostatą „Bažnyčių bei religinių organizacijų įvardijimas kaip tradicinių yra <...> jų tradiciškumo – nuo įstatymų leidėjo valios nepriklausančios jų santykių su visuomene būklės konstatavimo aktas, atspindintis visuomenės religinės kultūros raidą ir būklę“ konstatuotina, kad:

– pagal Konstituciją Seimas turi įgaliojimus – ne tik gali, bet ir privalo – įstatyme įvardyti, kokios bažnyčios bei religinės organizacijos Lietuvoje yra tradicinės; toks įvardijimas – tai objektyvaus fakto, kad tam tikros bažnyčios bei religinės organizacijos Lietuvoje yra tradicinės, konstatavimas, o ne atitinkamų bažnyčių, religinių organizacijų tradiciškumo sukūrimas, nes jų buvimas tradicinėmis nepriklauso nuo įstatymų leidėjo valios;

– įstatyme tradicinėmis Lietuvoje gali būti įvardijamos tik tokios bažnyčios bei religinės organizacijos, kurių tradiciškumas Lietuvoje nekelia jokių abejonių, nes jos yra istoriškai, per amžius susiformavusio Lietuvos visuomenės socialinio, kultūrinio ir dvasinio paveldo dalis; kad bažnyčias, religines organizacijas būtų galima pripažinti tradicinėmis Lietuvoje, joms toli gražu nepakanka *inter alia* veikti Lietuvoje kelis dešimtmečius ar atitikti kokius nors kitus įstatymų leidėjo nustatytus formalius kriterijus, nes bažnyčių, religinių organizacijų tradiciškumas neatsiranda net per kelias žmonių kartas, o yra ilgalaikis, amžius vykęs ir nenutrūkęs procesas, sietinas su ilgaamže Lietuvos visuomenės dvasine, kultūrine raida ir padaręs jai esminį poveikį; taigi įstatymų leidėjas privalo įstatyme tradicinėmis Lietuvoje įvardyti tas bažnyčias, religines organizacijas, kurios neabejotinai atitinka minėtą tradiciškumo sampratą, ir negali tradicinėmis Lietuvoje įvardyti tokių bažnyčių, religinių organizacijų, kurios šios tradiciškumo sampratos neatitinka; konstatavęs ir įstatyme įtvirtinęs, kokios bažnyčios bei religinės organizacijos Lietuvoje yra tradicinės, įstatymų leidėjas šio sąrašo negali plėsti, nebent nuo tokio konstatavimo praeitų labai daug laiko ir toks šio sąrašo išplėtimas atspindėtų pasikeitusią Lietuvos visuomenės religinės kultūros raidą ir būklę;

– kadangi tam tikrų bažnyčių bei religinių organizacijų tradiciškumas Lietuvoje yra objektyvi, nuo įstatymų leidėjo valios nepriklausanti bažnyčių bei religinių organizacijų santykių su visuomene būklė, įstatymų leidėjas negali ir atšaukti šio tradiciškumo konstatavimo.

8. Pareiškėjo – teisingumo ministro prašymo kontekste pažymėtina, kad Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarime (kurio motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punkto nuostatą prašoma išaiškinti), be kita ko, yra konstatuota, jog Konstitucijoje įtvirtintas valstybės pasaulietiškumas suponuoja valstybės nesikišimą į bažnyčių bei religinių organizacijų vidaus gyvenimą, o religijos tradiciškumas netapatintinas su jos valstybiškumu. Bažnyčios bei religinės organizacijos laisvai tvarkosi pagal savus kanonus ir statutus (Konstitucijos 43 straipsnio 4 dalis). Bažnyčių bei kitų religinių organizacijų būklė valstybėje nustatoma susitarimu arba įstatymu (Konstitucijos 43 straipsnio 5 dalis).

Konstitucinė nuostata „bažnyčių bei kitų religinių organizacijų būklė valstybėje nustatoma susitarimu“ negali būti aiškinama kaip reiškianti įpareigojimą valstybei atitinkamus susitarimus sudaryti su visomis tradicinėmis Lietuvoje bažnyčiomis bei religinėmis organizacijomis, taip pat kitomis valstybės pripažintomis bažnyčiomis bei religinėmis organizacijomis. Valstybė laisvai sprendžia, sudaryti atitinkamus susitarimus ar jų nesudaryti, o jeigu sudaryti, tai su kuo. Minėta konstitucinė nuostata negali būti aiškinama ir taip, kad jeigu valstybė yra sudariusi tam tikrą susitarimą su kuria nors viena bažnyčia ar religine organizacija, tai ji turi atitinkamus susitarimus sudaryti ir su kitomis Lietuvoje veikiančiomis bažnyčiomis bei religinėmis organizacijomis.

9. Iš pareiškėjo – teisingumo ministro prašymo, taip pat iš jo atstovo paaiškinimų Konstitucinio Teismo posėdyje matyti, kad Konstitucinio Teismo yra prašoma Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punkto nuostatą „Bažnyčių bei religinių organizacijų įvardijimas kaip tradicinių yra <...> jų tradiciškumo – nuo įstatymų leidėjo valios nepriklausančios jų santykių su visuomene būklės konstatavimo aktas, atspindintis visuomenės religinės kultūros raidą ir būklę“ išaiškinti tuo aspektu, ar ji reiškia, kad sprendžiant dėl religinių bendruomenių įtraukimo į Juridinių asmenų registrą kaip tradicinių, taigi dėl jų priklausymo atitinkamai tradicinei Lietuvoje bažnyčiai ar religinei organizacijai, galima vadovautis ne tik Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarime išdėstyta bažnyčių bei religinių organizacijų tradiciškumo samprata, kuri pareiškėjo prašyme vadinama bažnyčių bei religinių organizacijų tradiciškumo „sociokultūrinium kriterijumi“, bet ir pareiškėjo prašyme

nurodytu atitinkamos tradicinės Lietuvoje religinės bendrijos „institucinio tęstinumo kriterijumi“ – atitinkamos religinės bendruomenės ar bendrijos instituciniais ryšiais su didžiąją dalį tą patį tikėjimą išpažįstančių religinių bendruomenių vienijančia tradicine Lietuvoje religine bendrija; šis pareiškėjo prašymas, be kita ko, motyvuojamas tuo, kad viešojo administravimo praktikoje yra susiduriama su sunkumais, kai kuri nors religinė bendruomenė, siekianti būti įtraukta į Juridinių asmenų registrą kaip tradicinė Lietuvoje, nėra instituciniais ryšiais susijusi su didžiąją dalį tą patį tikėjimą išpažįstančių religinių bendruomenių vienijančia tradicine Lietuvoje religine bendrija (pavyzdžiui, yra nuo jos atskilusi).

10. Pareiškėjo – teisingumo ministro prašymo kontekste pažymėtina, kad nustatyti konkrečius kriterijus, kuriais turėtų vadovautis viešojo administravimo subjektai, priimančys sprendimus dėl religinių bendruomenių ir bendrijų įtraukimo į atitinkamą registrą kaip priklausančių tradicinėms Lietuvoje bažnyčioms, religinėms organizacijoms, yra įstatymų leidėjo prerogatyva. Tačiau kad ir kokius kriterijus, kuriais turėtų vadovautis viešojo administravimo subjektai, priimančys sprendimus dėl religinių bendruomenių ir bendrijų įtraukimo į atitinkamą registrą kaip priklausančių tradicinėms Lietuvoje bažnyčioms, religinėms organizacijoms, nustatytų įstatymų leidėjas, šie kriterijai negali nukrypti nuo konstitucinės bažnyčių bei religinių organizacijų tradiciškumo sampratos, juo labiau jos paneigti.

11. Pabrėžtina, kad Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarime nėra nei sąvokos „sociokultūrinis kriterijus“, nei sąvokos „institucinio tęstinumo kriterijus“. Minėtame Konstitucinio Teismo nutarime apskritai nėra aptariama, kokiais kriterijais turi būti vadovaujama sprendžiant dėl religinių bendruomenių ir bendrijų įtraukimo į atitinkamą registrą kaip tradicinių Lietuvoje, nėra vertinama ir tai, kokia šiuo klausimu buvo susiklosčiusi viešojo administravimo praktika; jame tik yra išaiškinta konstitucinė bažnyčių bei religinių organizacijų tradiciškumo samprata.

12. Minėta, kad Konstitucinis Teismas negali aiškinti to, ko jis toje konstitucinės justicijos byloje, kurioje buvo priimtas prašomas išaiškinti nutarimas, netyrė.

13. Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus Konstitucinis Teismas neaiškina savo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punkto nuostatos „Bažnyčių bei religinių organizacijų įvardijimas kaip tradicinių yra <...> jų tradiciškumo – nuo įstatymų leidėjo valios nepriklausančios jų santykių su visuomene būklės konstatavimo aktas, atspindintis visuomenės religinės kultūros raidą ir būklę“ pareiškėjo – teisingumo ministro nurodytu aspektu, būtent ar ši nuostata reiškia, kad sprendžiant dėl religinių bendruomenių ir bendrijų įtraukimo į atitinkamą registrą kaip tradicinių Lietuvoje galima vadovautis kokiu nors atitinkamos tradicinės religinės bendruomenės ar bendrijos „institucinio tęstinumo kriterijumi“ – instituciniais ryšiais su didžiąją dalį tą patį tikėjimą išpažįstančių religinių bendruomenių vienijančia tradicine Lietuvoje religine bendrija.

III

1. Teisingumo ministras *inter alia* prašo išaiškinti Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punkto nuostatos „Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalies nuostata, jog yra tradicinės Lietuvoje bažnyčios bei religinės organizacijos, yra tas konstitucinis pagrindas, kuriuo remiantis valstybėje gali būti nustatoma skirtinga tradicinių bažnyčių bei religinių organizacijų būklė, palyginti su kitomis bažnyčiomis bei religinėmis organizacijomis. Tai reiškia, kad, neapribojant Konstitucijoje įtvirtintų visoms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms garantuojamų teisių, tradicinėms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms įstatymu gali būti užtikrinamos ir tokios teisės, kurių neturi tradicinėmis nesančios bažnyčios bei religinės organizacijos“.

2. Pareiškėjo – teisingumo ministro teigimu, Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 5 straipsnyje yra įvardytos tradicinės religinės bendruomenės ir bendrijos, kurias valstybė pripažįsta, o pagal 6 straipsnį valstybės pripažintos religinės bendrijos statusą gali gauti ir kitos religinės

bendruomenės, jeigu jos Lietuvoje veikia pakankamai ilgai – bent 25 metus, taip pat jeigu jos turi visuomenės palaikymą, o jų mokymas ir apeigos neprieštarauja įstatymui ir dorai; šio įstatymo kūrėjai siekė, kad visos valstybės pripažintos religinės bendruomenės ir bendrijos – ir tradicinės Lietuvoje, ir kitos – turėtų vienodas teises, kurios kai kuriais aspektais gali skirtis (kaip antai tikybos valstybinėse mokyklose dėstymo srityje) nuo tų teisių, kurias turi kitos, valstybės pripažinimo negavusios (tačiau įregistruotos kaip religinės bendruomenės ir turinčios juridinio asmens teises) religinės bendruomenės. Pareiškėjui neaišku, ar minėtos Konstitucinio Teismo nutarimo nuostatos reiškia, kad šios „papildomos“ teisės yra nustatomos tik tradiciškumo, o ne valstybės pripažinimo pagrindu ir kad valstybės pripažintos religinės bendrijos statusas nėra konstitucinis pagrindas atitinkamoms religinėms bendrijoms nustatyti minėtas „papildomas“ teises, taip pat ar šių nuostatų negalima aiškinti kaip reiškiančių, kad Konstitucija neleidžia valstybės pripažintoms religinėms bendrijoms nustatyti tokių teisių, kurių neturi kitos, valstybės pripažinimo negavusios religinės bendruomenės ir bendrijos. Pasak pareiškėjo, „analizuojant teisėkūros praktiką nuo 2000 m. akivaizdu, kad įstatymuose numatant privilegijas tam tikroms religinėms bendruomenėms ar bendrijoms taikomas jau nebe valstybės pripažinimo, bet tradiciškumo kriterijus“, dėl to „religinių bendrijų valstybės pripažinimo institutas praranda savo turinį, o religinės bendrijos, kurios jį yra gavusios <...> arba jau yra pradėjusios procesą dėl valstybės pripažinimo gavimo <...> atsiduria labai neapibrėžtoje padėtyje“.

3. Taigi pareiškėjas – teisingumo ministras prašo išaiškinti, ar Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punkto nuostatos „Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalies nuostata, jog yra tradicinės Lietuvoje bažnyčios bei religinės organizacijos, yra tas konstitucinis pagrindas, kuriuo remiantis valstybėje gali būti nustatoma skirtinga tradicinių bažnyčių bei religinių organizacijų būklė, palyginti su kitomis bažnyčiomis bei religinėmis organizacijomis. Tai reiškia, kad, neapribojant Konstitucijoje įtvirtintų visoms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms garantuojamų teisių, tradicinėms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms įstatymu gali būti užtikrinamos ir tokios teisės, kurių neturi tradicinėmis nesančios bažnyčios bei religinės organizacijos“ reiškia, kad:

– tradicinėms Lietuvoje bažnyčioms bei religinėms organizacijoms tam tikros teisės, kurių neturi kitos valstybės pripažintos bažnyčios bei religinės organizacijos, nustatomos būtent tuo konstituciniu pagrindu, kad šios bažnyčios bei religinės organizacijos yra tradicinės Lietuvoje;

– jeigu valstybė suteikia kuriai nors kitai (tradicine Lietuvoje nesančiai) bažnyčiai, religinei organizacijai pripažinimą, tai savaime nėra pagrindas jai nustatyti tokias teises, kokias tradicinės Lietuvoje bažnyčios bei religinės organizacijos turi būtent dėl to, kad jos yra tradicinės Lietuvoje;

– Konstitucija neleidžia tradicinėmis Lietuvoje nesančioms valstybės pripažintoms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms nustatyti tokių teisių, kurių neturi valstybės pripažinimo negavusios bažnyčios bei religinės organizacijos.

4. Minėta, kad pagal Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalį valstybė pripažįsta tradicines Lietuvoje bažnyčias bei religines organizacijas, o kitas bažnyčias ir religines organizacijas – jeigu jos turi atramą visuomenėje ir jų mokymas bei apeigos neprieštarauja įstatymui ir dorai. Taip pat minėta, kad bažnyčių bei religinių organizacijų įvardijimas kaip tradicinių Lietuvoje – ypatingas jų valstybinio pripažinimo būdas.

Minėta ir tai, kad Konstitucija įtvirtina trejopą Lietuvoje veikiančių bažnyčių bei religinių organizacijų statusą: vienos bažnyčios bei religinės organizacijos yra tradicinės Lietuvoje, kitos (tradicinėmis Lietuvoje nesančios) bažnyčios bei religinės organizacijos yra valstybės pripažintos, dar kitos Lietuvoje veikiančios bažnyčios bei religinės organizacijos neturi nei tradicinių Lietuvoje, nei valstybės pripažintų statuso.

5. Šiame Konstitucinio Teismo sprendime konstatuota, kad įvardijimas įstatyme, kokios bažnyčios bei religinės organizacijos Lietuvoje yra tradicinės, yra objektyvaus fakto, kad tam tikros bažnyčios bei religinės organizacijos Lietuvoje yra tradicinės, konstatavimas, o ne atitinkamų bažnyčių, religinių organizacijų tradiciškumo sukūrimas, nes jų buvimas tradicinėmis nepriklauso

nuo įstatymų leidėjo valios, kad tam tikrų bažnyčių bei religinių organizacijų tradiciškumas Lietuvoje yra objektyvi, nuo įstatymų leidėjo valios nepriklausanti bažnyčių bei religinių organizacijų santykių su visuomene būklė, taip pat kad įstatymų leidėjas negali atšaukti šio tradiciškumo konstatavimo.

Šiame kontekste pažymėtina, jog Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalies nuostata „valstybė pripažįsta <...> kitas bažnyčias ir religines organizacijas – jeigu jos turi atramą visuomenėje ir jų mokymas bei apeigos neprieštarauja įstatymui ir dorai“ reiškia, kad bažnyčios bei religinės organizacijos, kurios Lietuvoje nėra tradicinės, gali būti išskirtos iš kitų tradicinėmis nesančių bažnyčių bei religinių organizacijų suteikiant joms specialų statusą – nustatant, kad jos yra valstybės pripažintos bažnyčios bei religinės organizacijos. Atsižvelgiant į tai, kad minėtas specialus statusas yra ne kas kita, kaip atitinkamos bažnyčios, religinės organizacijos būklės valstybėje nustatymas, taip pat į tai, kad šis specialus statusas gali būti suteikiamas tik toms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms, kurios turi atramą visuomenėje, konstatuotina, kad suteikti šį statusą yra įstatymų leidėjo prerogatyva.

Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta sąlyga „turėti atramą visuomenėje“ reiškia, kad atitinkamos bažnyčios, religinės organizacijos atrama visuomenėje turi būti tvirta ir ilgalaikė, taigi negali apsiriboti negausia žmonių grupe ar nedidele visuomenės dalimi, keliais veiklos dešimtmečiais, viena arba keliomis žmonių kartomis. Minėta atitinkamos bažnyčios, religinės organizacijos atrama visuomenėje turi būti tokia, kad dėl jos nekiltų jokių abejonių. Sprendžiant, ar tam tikrai bažnyčiai, religinei organizacijai suteiktinas valstybės pripažinimas, būtina įsitikinti, kad ta bažnyčia, religinė organizacija tikrai turi atramą visuomenėje. Pagal Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalį taip pat reikalaujama įsitikinti, kad tos bažnyčios, religinės organizacijos mokymas bei apeigos neprieštarauja įstatymui ir dorai. Jeigu šios sąlygos nėra tenkinamos, atitinkamai bažnyčiai, religinei organizacijai valstybės pripažinimo negalima suteikti.

6. Taigi Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalies nuostata „valstybė pripažįsta <...> kitas bažnyčias ir religines organizacijas – jeigu jos turi atramą visuomenėje ir jų mokymas bei apeigos neprieštarauja įstatymui ir dorai“ suponuoja kitokią teisinę situaciją, negu ta, kurią suponuoja šios dalies nuostata „valstybė pripažįsta tradicinės Lietuvoje bažnyčias bei religines organizacijas“. Bažnyčios bei religinės organizacijos, nesančios tradicinėmis Lietuvoje, valstybės pripažinimą gali įgyti Seimo valia ir sprendimu. Pabrėžtina, kad tokį valstybės pripažinimą – kitaip nei konstatavimą, kad tam tikra bažnyčia, religinė organizacija yra tradicinė Lietuvoje, – galima atšaukti, jeigu atitinkama valstybės pripažinta bažnyčia, religinė organizacija netenka atramos visuomenėje ar jos mokymas arba apeigos ima prieštarauti įstatymui arba dorai.

Tai reiškia, kad skirtingas tradicinių Lietuvoje bažnyčių bei religinių organizacijų ir kitų valstybės pripažintų bažnyčių bei religinių organizacijų statusas kyla iš pačios Konstitucijos. Vadinasi, iš pačios Konstitucijos kyla įstatymų leidėjo įgaliojimai tradicinėms Lietuvoje bažnyčioms bei religinėms organizacijoms įstatymu nustatyti ir tokias teises, kurių neturi tradicinėmis Lietuvoje nesančios bažnyčios bei religinės organizacijos (aišku, tokių teisių nustatymas turi būti konstituciškai pagrindžiamas). Būtent tai ir yra konstatuota Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punkto nuostatose „Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalies nuostata, jog yra tradicinės Lietuvoje bažnyčios bei religinės organizacijos, yra tas konstitucinis pagrindas, kuriuo remiantis valstybėje gali būti nustatoma skirtinga tradicinių bažnyčių bei religinių organizacijų būklė, palyginti su kitomis bažnyčiomis bei religinėmis organizacijomis. Tai reiškia, kad, neapribojant Konstitucijoje įtvirtintų visoms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms garantuojamų teisių, tradicinėms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms įstatymu gali būti užtikrinamos ir tokios teisės, kurių neturi tradicinėmis nesančios bažnyčios bei religinės organizacijos“.

7. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus konstatuotina, jog Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punkto nuostatos „Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalies nuostata, jog yra tradicinės Lietuvoje bažnyčios bei religinės organizacijos, yra

tas konstitucinis pagrindas, kuriuo remiantis valstybėje gali būti nustatoma skirtinga tradicinių bažnyčių bei religinių organizacijų būklė, palyginti su kitomis bažnyčiomis bei religinėmis organizacijomis. Tai reiškia, kad, neapribojant Konstitucijoje įtvirtintų visoms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms garantuojamų teisių, tradicinėms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms įstatymu gali būti užtikrinamos ir tokios teisės, kurių neturi tradicinėmis nesančios bažnyčios bei religinės organizacijos“ reiškia, kad:

– tradicinėms Lietuvoje bažnyčioms bei religinėms organizacijoms tam tikros teisės, kurių neturi kitos valstybės pripažintos bažnyčios bei religinės organizacijos, nustatomos būtent tuo konstituciniu pagrindu, kad šios bažnyčios bei religinės organizacijos yra tradicinės Lietuvoje;

– jeigu valstybė suteikia kuriai nors kitai (tradicine Lietuvoje nesančiai) bažnyčiai, religinei organizacijai pripažinimą, tai savaime nėra pagrindas jai nustatyti tokias teises, kokias tradicinės Lietuvoje bažnyčios bei religinės organizacijos turi būtent dėl to, kad jos yra tradicinės Lietuvoje.

8. Minėta, kad pareiškėjas – teisingumo ministras prašo išaiškinti ir tai, ar Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punkto nuostatos „Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalies nuostata, jog yra tradicinės Lietuvoje bažnyčios bei religinės organizacijos, yra tas konstitucinis pagrindas, kuriuo remiantis valstybėje gali būti nustatoma skirtinga tradicinių bažnyčių bei religinių organizacijų būklė, palyginti su kitomis bažnyčiomis bei religinėmis organizacijomis. Tai reiškia, kad, neapribojant Konstitucijoje įtvirtintų visoms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms garantuojamų teisių, tradicinėms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms įstatymu gali būti užtikrinamos ir tokios teisės, kurių neturi tradicinėmis nesančios bažnyčios bei religinės organizacijos“ reiškia, kad Konstitucija neleidžia tradicinėmis Lietuvoje nesančioms valstybės pripažintoms bažnyčioms ir religinėms organizacijoms nustatyti tokių teisių, kurių neturi valstybės pripažinimo negavusios bažnyčios ir religinės organizacijos.

9. Minėtų oficialios konstitucinės doktrinos nuostatų paskirtis – parodyti, kad pagal Konstituciją tradicinių Lietuvoje bažnyčių bei religinių organizacijų statusas skiriasi nuo visų kitų Lietuvoje veikiančių bažnyčių bei religinių organizacijų statuso (būtent tuo, kad „neapribojant Konstitucijoje įtvirtintų visoms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms garantuojamų teisių, tradicinėms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms įstatymu gali būti užtikrinamos ir tokios teisės, kurių neturi tradicinėmis nesančios bažnyčios bei religinės organizacijos“). Pažymėtina, kad pareiškėjo pacituotame Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punkto teksto fragmente visiškai nėra aptariami valstybės pripažinimo negavusių bažnyčių bei religinių organizacijų ir valstybės pripažintų (bet tradicinėmis Lietuvoje nesančių) bažnyčių bei religinių organizacijų statuso panašumai ar skirtumai.

10. Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus Konstitucinis Teismas neaiškina, ar Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punkto nuostatos „Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalies nuostata, jog yra tradicinės Lietuvoje bažnyčios bei religinės organizacijos, yra tas konstitucinis pagrindas, kuriuo remiantis valstybėje gali būti nustatoma skirtinga tradicinių bažnyčių bei religinių organizacijų būklė, palyginti su kitomis bažnyčiomis bei religinėmis organizacijomis. Tai reiškia, kad, neapribojant Konstitucijoje įtvirtintų visoms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms garantuojamų teisių, tradicinėms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms įstatymu gali būti užtikrinamos ir tokios teisės, kurių neturi tradicinėmis nesančios bažnyčios bei religinės organizacijos“ reiškia, kad Konstitucija neleidžia tradicinėmis Lietuvoje nesančioms valstybės pripažintoms bažnyčioms ir religinėms organizacijoms nustatyti tokių teisių, kurių neturi valstybės pripažinimo negavusios bažnyčios ir religinės organizacijos.

11. Pareiškėjas – teisingumo ministras prašo išaiškinti Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimo motyvuojamosios dalies 1 punkto nuostatas „konstitucinis asmenų lygybės principas savaime nepaneigia to, kad įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu. Tai taikytina ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims, nes jie paprastai yra fizinių asmenų susivienijimai“, Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punkto nuostatą „neapribojant

Konstitucijoje įtvirtintų visoms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms garantuojamų teisių, tradicinėms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms įstatymu gali būti užtikrinamos ir tokios teisės, kurių neturi tradicinėmis nesančios bažnyčios bei religinės organizacijos“.

12. Motyvuodamas šį savo prašymą pareiškėjas – teisingumo ministras teigia, kad „nėra aiški <...> privilegijų (teisių, kurias turi tradicinės religinės bendruomenės ir bendrijos ir kurių neturi kitos religinės bendruomenės) teikimo apimtis <...> ir principas, kuriuo remiantis tokios privilegijos teikiamos“. Pasak pareiškėjo, „teisėkūros praktikoje Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo konstatuojamosios dalies 6 punkto nuostata dažnai buvo interpretuojama teigiant, kad įstatymo leidėjas gali savo nuožiūra nustatyti skirtingas teises tradicinėms bažnyčioms ir religinėms organizacijoms nei yra nustatytos kitoms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms, jei tik tokiu reguliavimu nepažeidžiamos esminės Konstitucijoje įtvirtintos teisės į religijos ir tikėjimo laisvę bei bažnyčių bei kitų religinių organizacijų teisę laisvai tvarkytis pagal savo vidaus tvarkos taisykles“. Pareiškėjas teigia, kad Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarime „taip pat nenustatyta privilegijų teikimo galimybė, o tiesiog nurodoma, kad pagrindas privilegijų teikimui yra Konstitucijos nuostata, jog yra tradicinės Lietuvoje bažnyčios bei religinės organizacijos“. Leidimu teikti privilegijas, išanalizavus Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, pareiškėjo nuomone, galėtų būti Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimo nuostata, jog „konstitucinis asmenų lygybės principas savaime nepaneigia to, kad įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu. Tai taikytina ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims, nes jie paprastai yra fizinių asmenų susivienijimai“. Pareiškėjas teigia, kad „šių nuostatą taikant kaip leidimą teikti privilegijas tradicinėms bažnyčioms bei kitoms religinėms organizacijoms grindžiantį principą tenka ieškoti atsakymo į klausimą, ar į tradicinę religinę bendruomenę susivieniję fiziniai asmenys iš tiesų sudaro kategoriją asmenų, esančių skirtingoje padėtyje nuo tų, kurie į religinę bendruomenę (juridinių asmenų) suvienija kitokių religinių pažiūrų pagrindu“. Pareiškėjo nuomone, „nors aukščiau minimo 2000 m. birželio 13 d. nutarime įtvirtinto leidimo teikti privilegijas interpretacijos atrodo galimos, susidaro įspūdis, kad jomis neišvengiamai sukuriama prielaidos pirmiausiai teisėkūros procese, o vėliau ir praktiniame teisės aktu įgyvendinime egzistuoti diskriminacijai religijos pagrindu“. Pasak pareiškėjo, „tikėtina, kad būtent dėl Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarime įtvirtinto leidimo teikti privilegijas termino neapibrėžtumo ją taikant teisėkūros praktikoje po 2000 m. labai padaugėjo nuostatų teisės aktuose, kuriomis suteikiamos privilegijos tik tradicinėms religinėms bendruomenėms“.

13. Pažymėtina, kad, kaip konstatuota šiame Konstitucinio Teismo sprendime, skirtingas tradicinių Lietuvoje bažnyčių bei religinių organizacijų ir kitų valstybės pripažintų bažnyčių bei religinių organizacijų statusas kyla iš pačios Konstitucijos. Konstatuota ir tai, kad iš pačios Konstitucijos kyla įstatymų leidėjo įgaliojimai tradicinėms Lietuvoje bažnyčioms bei religinėms organizacijoms įstatymu nustatyti ir tokias teises, kurių neturi tradicinėmis Lietuvoje nesančios bažnyčios bei religinės organizacijos.

Taigi iš pačios Konstitucijos kyla ir galimybė, o tam tikrais atvejais – ir būtinybė nustatyti diferencijuotą teisinį atitinkamų santykių reguliavimą tradicinių Lietuvoje bažnyčių bei religinių organizacijų ir kitų, taip pat ir valstybės pripažintų, bažnyčių bei religinių organizacijų, kaip kolektyvinių teisės subjektų, atžvilgiu.

Tokio diferencijuoto teisinio reguliavimo nustatymas negali būti interpretuojamas kaip savaime paneigiantis žmogaus konstitucinę teisę laisvai pasirinkti bet kurią religiją arba tikėjimą, vienam ar su kitais, privačiai ar viešai ją išpažinti, atlikinėti religines apeigas, praktikuoti religinį tikėjimą ir mokyti jo; jis savaime nereiškia, kad vieni tikintieji yra diskriminuojami, o kitiems teikiamos privilegijos.

14. Iš pareiškėjo – teisingumo ministro prašymo argumentų matyti, kad bandoma priešpriešinti dvi oficialios konstitucinės doktrinos nuostatas: viena jų, išdėstyta Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimo motyvuojamosios dalies 1 punkte, atskleidžia vieną iš

bendrųjų konstitucinio asmenų lygiateisiškumo (lygybės) principo aspektų – tai, kad šis konstitucinis principas nepaneigia diferencijuoto teisinio reguliavimo galimybės, – ir yra universali, skirta visiems teisės subjektams, kurie gali būti labai skirtingi, o kita, išdėstyta Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punkte, yra skirta tik tokiam diferencijuotam teisiniam reguliavimui, kai vienas iš reguliuojamų santykių subjektų yra bažnyčios bei religinės organizacijos.

Tokiai priešpriešai nėra jokio pagrindo.

15. Šiame kontekste pažymėtina, kad Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimas, kurio motyvuojamosios dalies 1 punkto nuostatas „konstitucinis asmenų lygybės principas savaime nepaneigia to, kad įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu. Tai taikytina ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims, nes jie paprastai yra fizinių asmenų susivienijimai“ prašoma išaiškinti, buvo priimtas konstitucinės justicijos byloje, kurioje buvo tiriama Vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 30 d. nutarimo Nr. 1164 „Dėl dalies Žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ atitiktis Konstitucijai ir Biudžetinės sandaros įstatymo, Žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo, Akcinių bendrovių įstatymo straipsniams (jų dalims). Tame Konstitucinio Teismo nutarime nėra nė žodžio apie bažnyčias ar religines organizacijas, jame neaptariama asmens konstitucinė teisė laisvai pasirinkti bet kurią religiją arba tikėjimą, vienam ar su kitais, privačiai ar viešai ją išpažinti, atlikinėti religines apeigas, praktikuoti religinį tikėjimą ir mokyti jo, nėra jokių nuostatų dėl to, ar „į tradicinę religinę bendruomenę susivieniję fiziniai asmenys iš tiesų sudaro kategoriją asmenų, esančių skirtingoje padėtyje nuo tų, kurie į religinę bendruomenę (juridinių asmenų) suvienija kitokių religinių pažiūrų pagrindu“, nei dėl pareiškėjo prašyme nurodomos galimybės tam tikroms religinėms bendrijoms ar bendruomenėms teikti privilegijas.

16. Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus Konstitucinis Teismas neaiškina savo 1996 m. vasario 28 d. nutarimo motyvuojamosios dalies 1 punkto nuostatų „konstitucinis asmenų lygybės principas savaime nepaneigia to, kad įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu. Tai taikytina ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims, nes jie paprastai yra fizinių asmenų susivienijimai“.

17. Pažymėtina ir tai, kad prašoma išaiškinti (kartu su minėtomis Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimo motyvuojamosios dalies 1 punkto nuostatomis) Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punkto nuostata „neapribojant Konstitucijoje įtvirtintų visoms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms garantuojamų teisių, tradicinėms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms įstatymu gali būti užtikrinamos ir tokios teisės, kurių neturi tradicinėmis nesančios bažnyčios bei religinės organizacijos“ yra dalis didesnio teksto, kuriame išdėstytos nuostatos jau yra išaiškintos šiame Konstitucinio Teismo sprendime (motyvuojamosios dalies III skyriaus 7 punkte).

Šiuo atveju akivaizdu, kad išaiškinus visumą dar kartą aiškinti jos dalį nėra prasmės.

18. Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus Konstitucinis Teismas dar kartą neaiškina (atitinkamų Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimo motyvuojamosios dalies 1 punkto nuostatų kontekste) savo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punkto nuostatos „neapribojant Konstitucijoje įtvirtintų visoms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms garantuojamų teisių, tradicinėms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms įstatymu gali būti užtikrinamos ir tokios teisės, kurių neturi tradicinėmis nesančios bažnyčios bei religinės organizacijos“.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102 straipsniu, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 61 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

n u s p r e n d ž i a:

1. Išaiškinti, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo

motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punkto nuostatos „Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalies nuostata, jog yra tradicinės Lietuvoje bažnyčios bei religinės organizacijos, yra tas konstitucinis pagrindas, kuriuo remiantis valstybėje gali būti nustatoma skirtinga tradicinių bažnyčių bei religinių organizacijų būklė, palyginti su kitomis bažnyčiomis bei religinėmis organizacijomis. Tai reiškia, kad, neapribojant Konstitucijoje įtvirtintų visoms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms garantuojamų teisių, tradicinėms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms įstatymu gali būti užtikrinamos ir tokios teisės, kurių neturi tradicinėmis nesančios bažnyčios bei religinės organizacijos“ reiškia tai, kad tradicinėms Lietuvoje bažnyčioms bei religinėms organizacijoms tam tikros teisės, kurių neturi kitos valstybės pripažintos bažnyčios bei religinės organizacijos, nustatomos būtent tuo konstituciniu pagrindu, kad šios bažnyčios bei religinės organizacijos yra tradicinės Lietuvoje, taip pat tai, kad jeigu valstybė suteikia kuriai nors kitai (tradicine Lietuvoje nesančiai) bažnyčiai, religinei organizacijai pripažinimą, tai savaime nėra pagrindas jai nustatyti tokias teises, kokias tradicinės Lietuvoje bažnyčios bei religinės organizacijos turi būtent dėl to, kad jos yra tradicinės Lietuvoje.

2. Neaiškinti, ar Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punkto nuostatos „Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalies nuostata, jog yra tradicinės Lietuvoje bažnyčios bei religinės organizacijos, yra tas konstitucinis pagrindas, kuriuo remiantis valstybėje gali būti nustatoma skirtinga tradicinių bažnyčių bei religinių organizacijų būklė, palyginti su kitomis bažnyčiomis bei religinėmis organizacijomis. Tai reiškia, kad, neapribojant Konstitucijoje įtvirtintų visoms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms garantuojamų teisių, tradicinėms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms įstatymu gali būti užtikrinamos ir tokios teisės, kurių neturi tradicinėmis nesančios bažnyčios bei religinės organizacijos“ reiškia, kad Lietuvos Respublikos Konstitucija neleidžia tradicinėmis Lietuvoje nesančioms valstybės pripažintoms bažnyčioms ir religinėms organizacijoms nustatyti tokių teisių, kurių neturi valstybės pripažinimo negavusios bažnyčios ir religinės organizacijos.

3. Neaiškinti, ar Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punkto nuostata „Bažnyčių bei religinių organizacijų įvardijimas kaip tradicinių yra <...> jų tradiciškumo – nuo įstatymų leidėjo valios nepriklausančios jų santykių su visuomene būklės konstatavimo aktas, atspindintis visuomenės religinės kultūros raidą ir būklę“ reiškia, kad sprendžiant dėl religinių bendruomenių ir bendrijų įtraukimo į atitinkamą registrą kaip tradicinių Lietuvoje galima vadovautis kokiu nors atitinkamos tradicinės religinės bendruomenės ar bendrijos „institucinio tęstinumo kriterijumi“ – instituciniais ryšiais su didžiąją dalį tą patį tikėjimą išpažįstančių religinių bendruomenių vienijančia tradicine Lietuvoje religine bendrija.

4. Neaiškinti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimo motyvuojamosios dalies 1 punkto nuostatą „konstitucinis asmenų lygybės principas savaime nepaneigia to, kad įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu. Tai taikytina ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims, nes jie paprastai yra fizinių asmenų susivienijimai“.

Šis Konstitucinio Teismo sprendimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Sprendimas skelbiamas Lietuvos Respublikos vardu.

Konstitucinio Teismo teisėjai:

Armanas Abramavičius
Toma Birmontienė
Egidijus Kūris
Kęstutis Lapinskas
Zenonas Namavičius
Ramutė Ruškytė

Vytautas Sinkevičius
Romualdas Kęstutis Urbaitis
